

Opleidingsdeelname en opleidingskloven in Vlaanderen tijdens het tweede jaar van de COVID-19-pandemie

Ines Penders, Sarah Vansteenkiste - Steunpunt Werk - KU Leuven

ABSTRACT

Meer mensen aan het leren krijgen staat al langer centraal op de Europese en Vlaamse beleidsagenda. Tot en met 2020 werd er vanuit Europa geijverd om de opleidingsdeelname (gedurende vier weken) van volwassenen te verhogen tot 15%. Ondertussen zijn er nieuwe doelstellingen geformuleerd met als uiterlijke horizon 2030. De Vlaamse Regering keurde begin 2022 het Actieplan Levenslang leren goed, waarbij de Europese ambitie om tegen 2030 tot een opleidingsdeelname (in de laatste twaalf maanden) van 60% te komen, onderschreven wordt. Een cultuur van permanente vorming en leren zijn cruciaal in een tijdperk waarin heel wat transities onze manier van werken en leven beïnvloeden. Competenties en vereisten veranderen continu. Bij- en omscholing vormen een buffer tegen deze veranderingen, een manier om kennis en vaardigheden up-to-date te houden en om weerbaar te blijven. In dit artikel brengen we een analyse van de opleidingsindicatoren berekend op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) en de Europese Labour Force Survey (LFS). We concluderen dat Vlaanderen in 2021 enerzijds vooruitgang boekt op opleidingsdeelname gedurende vier weken (van 7,7% naar 10,8%) en anderzijds vrijwel stagneert in het geval van opleidingsdeelname tijdens het afgelopen jaar (van 21,1% naar 20,8%). Ondanks de stijging op basis van de vierwekenindicator blijft Vlaanderen wel opnieuw steken in de Europese middenmoot. Zweden en Finland daarentegen noteren participatiegraden van boven de dertig procent (vierwekenindicator). Behalve verschillen in referentieperiode en tussen regio's, zijn er ook zeer uiteenlopende cijfers wat betreft deelname naar socio-demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, beroepsstatuut en geboorteland). Achter het globale deelnamecijfer gaan ook anno 2021 nog grote ongelijkheden schuil, met lagere cijfers voor onder andere 55-plussers en niet-beroepsactieven. Toch doen er zich ook positieve ontwikkelingen voor. Zo volgen alle onderzochte groepen vaker opleiding gedurende de referentiemaand, met de werklozen als uitschieter. De negatieve impact van de COVID-19-pandemie op leren tijdens het eerste jaar van de gezondheids crisis lijkt zo goed als weggewerkt in 2021. Deelname op twaalf maanden toont een ander beeld, maar ook daar stijgt de participatiegraad van enkele groepen. Desondanks is er zeker nog ruimte voor verbetering om burgers en zeker de meer kwetsbare groepen in de samenleving warm te maken voor voortgezette opleidingen.

Tot en met 2020 werd er via de EU-2020 doelstelling van de Europese Commissie getracht het aandeel mensen dat opleiding of vorming volgde gedurende vier weken te laten stijgen tot 15% van de volwassen bevolking. Door de reeds relatief grote achterstand, versterkt door de achteruitgang van de opleidingsdeelname in Europa tijdens het eerste jaar van de coronapandemie, bereikten heel wat lidstaten de kaap van 15% niet. Ook voor Vlaanderen, dat de EU-2020 doelstelling mee onderschreef, bleek het opkrikken van de participatiegraad tot 15% al voor de COVID-19-crisis vrij onrealistisch.

In 2019 ging het namelijk om 8,6% van de 25- tot 64-jarige Vlaamse bevolking dat deelnam aan opleiding gedurende de referentiemaand (Sourbron & Vansteenkiste, 2020). Desondanks werden er de afgelopen periode nieuwe ambities geformuleerd, op zowel Europees als Vlaams niveau, waarmee een leven lang leren een centraal punt op de beleidsagenda blijft. Op Europees niveau heeft de Europese Commissie in 2021 zeven nieuwe doelstellingen vastgelegd in navolging van het strategisch framework 'Education and Training 2020'. Eén ervan heeft betrekking op opleidingsdeelname van volwassenen op basis van de twaalfmaandenindicator: tegen 2025 dient de opleidingsparticipatie van volwassenen tussen 25 en 64 jaar gedurende het referentiejaar te verhogen tot 47% (Eurostat, z.d.; Publicatieblad van de Europese Unie, 2021).¹ Daarnaast heeft de Europese Unie in mei 2021 drie doelstellingen voor 2030 vastgelegd in het kader van het Actieplan voor de Europese pijler van de sociale rechten. Zo wil men de deelname van volwassenen aan voortgezette opleidingen in de laatste twaalf maanden verhogen tot 60% (Europese Commissie, 2021).² Deze ambitie wordt onder andere door het Partnerschap Levenslang Leren in hun actieplan (2021) onderschreven. De 60%-doelstelling wordt gezien als een graadmeter voor een lerende samenleving.

In 2020 en 2021 publiceerde het Steunpunt Werk in samenwerking met het Departement Werk en Sociale Economie monitoringsrapporten over levenslang leren (Van Langenhove et al., 2020; Penders et al., 2021). Daarin wijden we telkens een hoofdstuk aan de monitoring van de opleidingsdeelname op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK, de Belgische variant van de Labour Force Survey, uitgevoerd door Statbel). Omwille van een gebrek aan andere levenslang leren-bronnen die recent een update kregen, vatten we de resultaten rond onderwijs en opleidingsdeelname nu in een Over.Werk-artikel samen in plaats van in een uitgebreider rapport. De EAK en de LFS zijn immers belangrijke benchmarks voor het beleid op vlak van levenslang leren. Door deze update kunnen we nagaan of de neerwaartse druk die de COVID-19-pandemie uitoefende in het eerste jaar van de pandemie (Penders et al., 2021), zich blijft manifesteren in Vlaanderen en bij uitbreiding Europa.

In deze bijdrage analyseren we in het eerste deel de opleidingsdeelname van de Vlaamse bevolking tussen 25 en 64 jaar en vergelijken we deze positie met de andere gewesten, België en de Europese lidstaten. We zoomen daarbij ook in op de verschillen naar referentieperiode en de opleidingsvormen. In het tweede deel komt de monitoring van opleidingsdeelname van Vlaamse loontrekkenden, inclusief sectorale verschillen, aan bod. Tot slot analyseren we de opleidingsdeelnamecijfers naar verschillende achtergrondkenmerken en de bijhorende opleidingsdeelnamekloven.

Opleidingsdeelname in Vlaanderen

In de EAK wordt opleidingsdeelname bevraagd voor zowel de referentieperiode van vier weken (referentieweek en de drie weken voorafgaand aan de bevraging) als twaalf maanden. Opleidingsdeelname wordt traditioneel, op basis van de Europese definitie, gedefinieerd als het aandeel van de bevolking tussen 25 en 64 jaar dat gedurende de referentieperiode van vier weken deelnam aan vorming of opleiding. Het betreft zowel deelname aan reguliere (formele) opleiding als deelname aan andere niet-formele leeractiviteiten. Op de verschillende opleidingsvormen komen we nog terug. Sinds 2021 ligt de Europese beleidsfocus echter niet langer uitsluitend op de vierwekenindicator. De twaalfmaandenindicator wordt namelijk beschouwd als een meer omvattende maatstaf voor opleidingsdeelname. Dit vertaalt zich bijvoorbeeld in het EU-streefcijfer van 47% tegen 2025 in kader van het 'Education and Training'-framework en de Europese ambitie om in 2030 tot een opleidingsdeelname van 60% te komen voor (niet-)formeel leren volgens de twaalfmaandenindicator.

¹ De doelstellingen in het kader van onderwijs en opleiding, zoals de 47%-doelstelling, zijn streefcijfers. Er wordt benadrukt in de resolutie (Publicatieblad van de Europese Unie, 2021) dat deze cijfers niet beschouwd mogen worden als concrete doelstellingen die door elk land moeten worden bereikt op termijn. De lidstaten worden verzocht na te denken over de vaststelling van gelijkwaardige nationale streefcijfers.

² De doelstellingen hieromtrent bouwen voort op onder andere het bovenstaande 'Education and Training'-framework.

In **TABEL 1** vergelijken we de opleidingsdeelnamecijfers van de verschillende gewesten en België en dit naar zowel de verschillende referentieperiodes die bevestigd worden als de verschillende opleidingsvormen. De voorgaande jaren 2019 en 2020 worden mee opgenomen om de COVID-19-impact na te kunnen gaan, maar het is hier belangrijk om in het achterhoofd te houden dat er een methodologische breuk speelt tussen 2020 en 2021 en dat de resultaten daarom niet volledig te vergelijken zijn. De EAK onderging in 2021 een grote wijziging door een herziening van de vragenlijst.

Opleidingsdeelname volgens de verschillende referentieperiodes

In de EAK wordt nagegaan of iemand een opleiding heeft gevolgd, enerzijds de afgelopen vier weken (referentieweek en de drie weken voorafgaand aan de bevestiging), anderzijds het afgelopen jaar. Afhankelijk van de bevestigde referentieperiode levert dit verschillende opleidingsdeelnamecijfers op. Het resultaat kan er namelijk anders uitzien naargelang de week of maand waarin het individu wordt bevestigd. Immers, hoe korter de observatieperiode, hoe kleiner de kans dat opleidingen binnen die observatieperiode vallen. De kans om opleiding gevolgd te hebben gedurende een tijdsspanne van twaalf maanden is veel groter dan gedurende een referentieperiode van vier weken. Als gevolg ligt de opleidingsdeelname bij de twaalfmaandenindicator merkbaar hoger en levert opleidingsdeelname gedurende vier weken eerder een onderschatting op. Van de Vlaamse bevolking tussen 25 en 64 jaar neemt in 2021 op basis van de twaalfmaandenindicator 20,8% deel aan opleidingen, en op basis van de vierwekenindicator 10,8%. Voor de twaalfmaandenindicator was er in het eerste jaar van de coronapandemie een daling van 23,0% in 2019 naar 21,1% in 2020, die in 2021 (20,8%) niet kon worden rechtgezet. Met een opleidingsdeelname van 20,8% is Vlaanderen nog ver verwijderd van de eerdere vermelde doelstellingen voor opleidingsdeelname gedurende twaalf maanden (47% en 60%). Het is wel zo dat deze doelstelling of de meting herbekeken kan worden indien de EAK, die als nieuwe gegevensbron zal fungeren in plaats van (en naast) de Adult Education Survey (AES), veel lagere cijfers noteert voor de twaalfmaandenindicator dan de AES (zie ook Publicatieblad van de Europese Unie, 2021, p. 16).

De vierwekenindicator geeft een ander beeld: waar in 2020 minder opleidingen werden gevolgd ten opzichte van een jaar eerder (7,7% versus 8,6%), stijgt de participatiegraad in 2021 (10,8%) naar het hoogste percentage sinds het begin van de meting.³ Hoewel er op Vlaams niveau momenteel geen concrete doelstelling vooropgesteld is voor de vierwekenindicator, kunnen we op basis van evoluties en eerdere beleidsambities wel stellen dat er zeker nog marge tot verbetering is. De door de Europese Commissie vooropgestelde 15%-doelstelling voor levenslang leren werd in 2020 niet behaald en ook een jaar later zit Vlaanderen daar nog ver vanaf. Bovendien was de verbetering in de afgelopen twintig jaar eerder traag en ongelijkmatig en de relatief sterke toename tussen 2020 en 2021 moet de komende jaren nog bevestigd worden. Op basis van de huidige stand van zaken kunnen we alleszins nog niet spreken van een sterke leercultuur in Vlaanderen.

Het kan tegenstrijdig lijken dat de vierwekenindicator stijgt en de twaalfmaandenindicator licht daalt in 2021, maar hier spelen naast contextuele factoren (zoals de COVID-19-crisis) ook nog methodologische factoren die het verschil in evolutie mee kunnen verklaren. Onder andere de vragen naar opleiding op vier weken en op twaalf maanden zijn sinds 2021 van volgorde veranderd. Of het om een reële stijging gaat, zullen we kunnen detecteren via onze monitoring van de komende jaren.

Met een opleidingsdeelname tijdens de referentieperiode van vier weken van 10,8% in 2021 bevindt het Vlaamse Gewest zich tussen de twee andere gewesten in België (zie **TABEL 1**). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steekt daar bovenuit (14,6%), terwijl het Waalse Gewest nog een kloof te overbruggen heeft (7,5%). Dezelfde regionale volgorde vinden we terug bij opleidingsdeelname gedurende twaalf maanden, met respectievelijke participatiegraden van 20,8%, 27,1% en 15,5%.

³ Voor een uitgebreide tijdreeks over opleidingsdeelname (zowel van de bevolking als werkenden) verwijzen we naar onze website, meer bepaald de cijferreeks 'Vlaanderen binnen Europa'.

We stellen net zoals bij het Vlaamse Gewest vast dat levenslang leren ook in de andere regio's onder druk heeft gestaan door de COVID-19-pandemie tijdens het eerste jaar van de gezondheidscrisis: de drie regio's noteren in 2020 voor beide referentieperiodes een lagere opleidingsdeelname dan een jaar voordien. In 2021 wordt deze achterstand ingehaald in de drie gewesten, alleszins wanneer het gaat over opleidingsdeelname gedurende de referentiemaand. We constateerden reeds een daling van de participatiegraad voor de referentieperiode van twaalf maanden voor Vlaanderen in 2021, van 21,1% naar 20,8%. De andere gewesten boeken in 2021 wel nog vooruitgang, maar de stijging blijft beperkt tot +1,0 procentpunt voor het Waalse Gewest en +0,6 procentpunt voor Brussel.

Hoewel beide referentieperiodes verschillende percentages en evoluties laten optekenen, bieden ze beide een interessant perspectief op levenslang leren. Dat één op vijf Vlaamse volwassenen in 2021 een opleiding volgde gedurende het afgelopen jaar vertelt iets meer over de mate waarin personen deelnemen aan opleiding, oftewel de toegang tot vorming. Daartegenover geeft de vierwekenindicator een goed beeld van de intensiteit van opleidingsdeelname, aangezien het gaat over participatie op een specifiek moment.

TABEL 1 \ Aandeel (%) van de bevolking (25-64 jaar) dat deelgenomen heeft aan opleiding, opgesplitst naar opleidingsvorm en referentieperiode (België en de gewesten; 2019, 2020 en 2021*)

2021*	Referentieperiode: 4 weken				Referentieperiode: 12 maanden			
	VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS H. GEWEST	BELGIË	VLAAMS GEWEST	WAALS GEWEST	BRUSSELS H. GEWEST	BELGIË
Totaal	10,8	7,5	14,6	10,2	20,8	15,5	27,1	19,9
Opgesplitst naar opleidingsvorm								
Formele opleiding	3,1	2,5	5,7	3,2	3,6	3,0	8,3	3,9
Niet-formele opleiding	8,3	5,4	9,9	7,5	18,2	13,1	21,0	16,9
2020								
Totaal	7,7	5,6	10,3	7,4	21,1	14,4	26,4	19,6
Opgesplitst naar opleidingsvorm								
Formele opleiding	2,3	2,1	4,2	2,4	3,4	3,3	7,5	3,8
Niet-formele opleiding	5,8	3,8	6,5	5,2	18,5	11,8	21,0	16,7
2019								
Totaal	8,6	6,6	10,7	8,2	23,0	18,1	26,9	21,9
Opgesplitst naar opleidingsvorm								
Formele opleiding	2,3	2,1	3,8	2,4	3,2	4,1	6,3	3,9
Niet-formele opleiding	6,6	4,6	7,3	6,1	20,7	15,1	22,3	19,1

Noot: * In 2021 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De directe vergelijking tussen 2020 en 2021 moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid gebeuren.

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

De verschillende opleidingsvormen in EAK

Vervolgens analyseren we de regionale participatiegraden voor de verschillende bevraagde opleidingsvormen (ook in **TABEL 1**). In de EAK wordt een onderscheid gemaakt tussen formeel, niet-formeel en informeel leren. Formeel leren of regulier onderwijs (met inbegrip van leercontract en sociale promotie) speelt zich af in reguliere onderwijs- en opleidingsinstellingen en wordt gekenmerkt door een goed gestructureerde hiërarchie van onderwijsactiviteiten, waarbij overgang naar het ene niveau het succesvol beëindigen van het voorgaande niveau vereist. Deze manier van vorming mondt uit in het verkrijgen van erkende diploma's en getuigschriften. Niet-formeel leren gebeurt buiten de grote onderwijs- en opleidingsstructuren en mondt niet noodzakelijk uit in het verkrijgen van officiële diploma's of getuigschriften. Deze vorm van leren kan gebeuren op de werkplek of binnen maatschappelijke organisaties of groeperingen (zoals jeugdverenigingen, vakbonden of politieke partijen).

Ze kan ook gegeven worden door organisaties of diensten naast de formele systemen (denk daarbij aan kunst-, muziek-, kook- of sportklassen, of privé cursussen ter voorbereiding op examens). Informeel leren is een bijzonder uitgestrekt domein. In de EAK beperkte dit zich tot zelfstudie die door het individu zelf beschouwd wordt als een bijdrage aan zijn of haar (zowel beroepsmatige als persoonlijke) kennis en vaardigheden. In de vernieuwde EAK-vragenlijst wordt er sinds 2021 ook gepeild of iemand doelbewust en gepland geprobeerd heeft om zelf iets bij te leren via een familielid, vriend of collega. Hoewel informeel leren waardevol is (door bijvoorbeeld laagdrempeligheid en de doorgaans afwezigheid van een schoolse aanpak) en kan bijdragen tot het ontwikkelen van een leercultuur, laten we deze leervorm in deze bijdrage buiten beschouwing. De targets met betrekking tot opleidingsdeelname die in de Europese Unie en Vlaanderen voorop worden gesteld, gaan immers uitsluitend over formeel en niet-formeel leren.

De toename in opleidingsdeelname bij de vierwekenindicator vinden we niet alleen terug bij de drie gewesten, ook bij de verschillende opleidingsvormen stellen we in 2021 telkens een stijging vast in vergelijking met een jaar eerder. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent de sterkste stijging: de opleidingsdeelname in totaal steeg met +4,3 procentpunt, formele opleiding met +1,5 procentpunt en niet-formele opleiding met +3,4 procentpunt. Het Vlaamse Gewest kent een stijging van respectievelijk +3,1 procentpunt, +0,8 procentpunt en +2,5 procentpunt. Bij opleidingsdeelname gedurende twaalf maanden zien we verschillende bewegingen. In Vlaanderen en Brussel wordt er op een jaar tijd iets meer formeel geleerd. In Vlaanderen zijn het de cursussen, seminaries en conferenties buiten het reguliere onderwijs gedurende de afgelopen twaalf maanden die een lichte terugval kennen (van 18,5% in 2020 naar 18,2% in 2021). In Wallonië wordt er in vergelijking met 2020 iets meer niet-formeel geleerd, in Brussel blijft het percentage constant. Ongeacht de referentieperiode blijven niet-formele opleidingen voor werk of privédoeleinden in Vlaanderen wel het populairste opleidingsinitiatief, denk daarbij aan een VDAB-cursus of een taalcursus bij een privé-instelling.

Dankzij een toevoeging in de vernieuwde EAK-bevraging vanaf 2021, kunnen we ook analyseren of de niet-formele opleiding, dus de opleiding georganiseerd buiten het reguliere onderwijs, werkgerelateerd was of niet. Onze berekeningen tonen aan dat 89,4% van de niet-formeel lerende Vlaamse bevolking tussen 25 en 64 jaar minstens één leeractiviteit buiten het regulier onderwijs volgde in het kader van hun job. Dit percentage ligt hoger in geval van 45- tot 55-jarigen, personen geboren in België, hogeschoolden en mannen.

De opleidingsdeelname van Vlaanderen in Europees perspectief

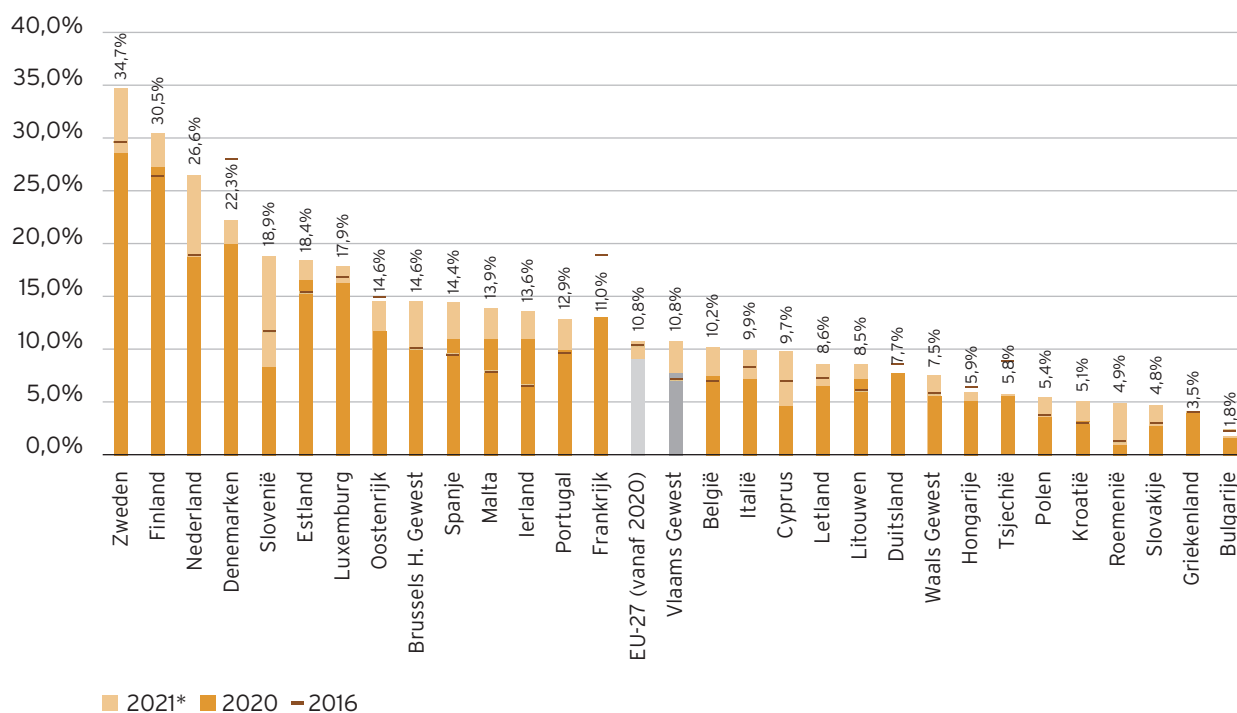
FIGUUR 1 vergelijkt de reeds besproken regionale cijfers met de participatiegraden van de 27 lidstaten en het Europees gemiddelde. De percentages hebben betrekking op de vierwekenindicator. Omdat we voor de positie van Vlaanderen in Europa gebruik maken van de Europese Labour Force Survey (LFS) in plaats van de EAK, kunnen we voorlopig enkel de opleidingsindicatoren op basis van een referentieperiode van vier weken Europees vergelijken.⁴ Vanaf de bevraging van 2022 zal de LFS de deelname aan opleiding in de afgelopen twaalf maanden tweejaarlijks meten. In volgende bijdragen zullen we deze indicator dan ook mee opnemen in onze monitoring, maar voorlopig moeten we ons nog beperken tot een Europese vergelijking van de vierwekenindicator.

Met een opleidingsdeelname van 10,8% in 2021 bereikt het Vlaamse Gewest hetzelfde niveau als het Europese gemiddelde. België ligt met 10,2% net onder dat Europese niveau. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (14,6%) daarentegen overstijgt de middenmoot en sluit aan bij de lidstaten die bovengemiddeld scoren. Ten opzichte van een jaar eerder is de top-drie licht gewijzigd: Zweden (34,7%) en Finland (30,5%) zijn nog altijd de koplopers van Europa, maar de nummers drie en vier van 2020, Denemarken en Nederland, zijn in 2021 van plaats gewisseld.

⁴ In de EAK zit de referentieperiode van twaalf maanden wel al geruime tijd in de bevraging.

In 2021 volgt respectievelijk 22,3% en 26,6% van de 25- tot 64-jarigen in deze landen opleiding. Scandinavië blijft zo een toonbeeld op vlak van levenslang leren, met opleidingsdeelnamecijfers die 30% overstijgen. Aan de andere kant van het spectrum vinden we dezelfde landen als in voorgaande analyses (Van Langenhove et al., 2020; Penders et al., 2021): in 2021 bengelen Slovaakije (4,8%) en Bulgarije (1,8%) net zoals in 2020 onderaan, vergezeld door Griekenland (3,5%) dat op een jaar tijd vier plaatsen zakt.

FIGUUR 1 \ Aandeel (%) van de bevolking (25-64 jaar) dat deelgenomen heeft aan opleiding in de Europese Unie (2016, 2020 en 2021; referentieperiode: 4 weken)

Noot: *Omwille van een aantal breuken in uiteenlopende landen start de reeks pas in 2016. Voor België en de gewesten is er een breuk in 2017 en 2021. In 2021 geldt de breuk voor alle lidstaten.

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

Terwijl zo goed als alle lidstaten een lagere opleidingsdeelname lieten optekenen in het eerste jaar van de COVID-19-pandemie, werd er een jaar later - in 2021 - weer meer deelgenomen aan opleiding. De meerderheid van de lidstaten kwam in de buurt van of oversteeg zelfs het niveau van voor de gezondheidscrisis. Dat geldt ook voor België (+2,8 ppt) en de gewesten. Brussel kent de sterkste stijging op jaarbasis (+4,3 ppt), gevolgd door Vlaanderen (+3,1 ppt) en Wallonië (+1,9 ppt). Het Europees gemiddelde kende van 2019 op 2020 een daling van -1,7 ppt, maar maakt dat een jaar later weer goed (+1,7 ppt in 2021). De sterkste stijgers van 2020 op 2021 zijn Slovenië (+10,5 ppt), Nederland (+7,8 ppt) en Zweden (+6,1 ppt). Frankrijk (-2 ppt) en Griekenland (-0,6 ppt) zijn de enige twee landen met een daling.

Vervolgens vergelijken we de opleidingsdeelnamecijfers in 2021 met een punt verder terug in de tijd. We nemen 2016 als beginpunt omwille van een aantal breuken in uiteenlopende landen. Negentien lidstaten, waaronder België, en de gewesten, gaan erop vooruit op vijf jaar tijd. In 2020 daarentegen was er slechts sprake van tien lidstaten die een stijging kenden. De impact van COVID-19 lijkt zo grotendeels weggewerkt te zijn. Nederland (+7,8 ppt) en Slovenië (+7,3 ppt) zijn opnieuw koplopers wat betreft groei, samen met Ierland (+7,1 ppt). Tsjechië (-3 ppt), Denemarken (-5,7 ppt) en Frankrijk (-7,8 ppt) vallen dan weer op in negatieve zin, met lagere scores in 2021 dan in 2016. Denemarken behoudt wel zijn positie in de kopgroep.

Opleidingsdeelname van de Vlaamse werkende bevolking

Bovenstaande analyses hebben betrekking op de algemene Vlaamse bevolking tussen 25 en 64 jaar. Bijkomende analyses naar enerzijds beroepsstatuut van de hoofdactiviteit en anderzijds sector leveren aanvullend interessante opleidingsstatistieken. **TABEL 2** toont in welke mate de werkende bevolking (25 tot 64 jaar), verder opgesplitst naar loontrekkenden en zelfstandigen, opleiding of vorming volgt. De focus ligt op opleidingsdeelname gedurende de referentiemaand.

TABEL 2 \ Opleidingsdeelname (%) (25-64 jaar) gedurende vier weken opgesplitst naar beroepsstatuut (Vlaanderen, 2019-2021*)

	Werkenden	Loontrekkenden	Zelfstandigen ^a	Totaal
2021*	11,2	11,0	12,6	10,8
2020	7,8	7,6	9,0	7,7
2019	8,9	8,7	10,1	8,6

Noot: * In 2021 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De directe vergelijking tussen 2020 en 2021 moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid gebeuren.

a. Bij de zelfstandigen worden helpers en meewerkende familieleden meegerekend

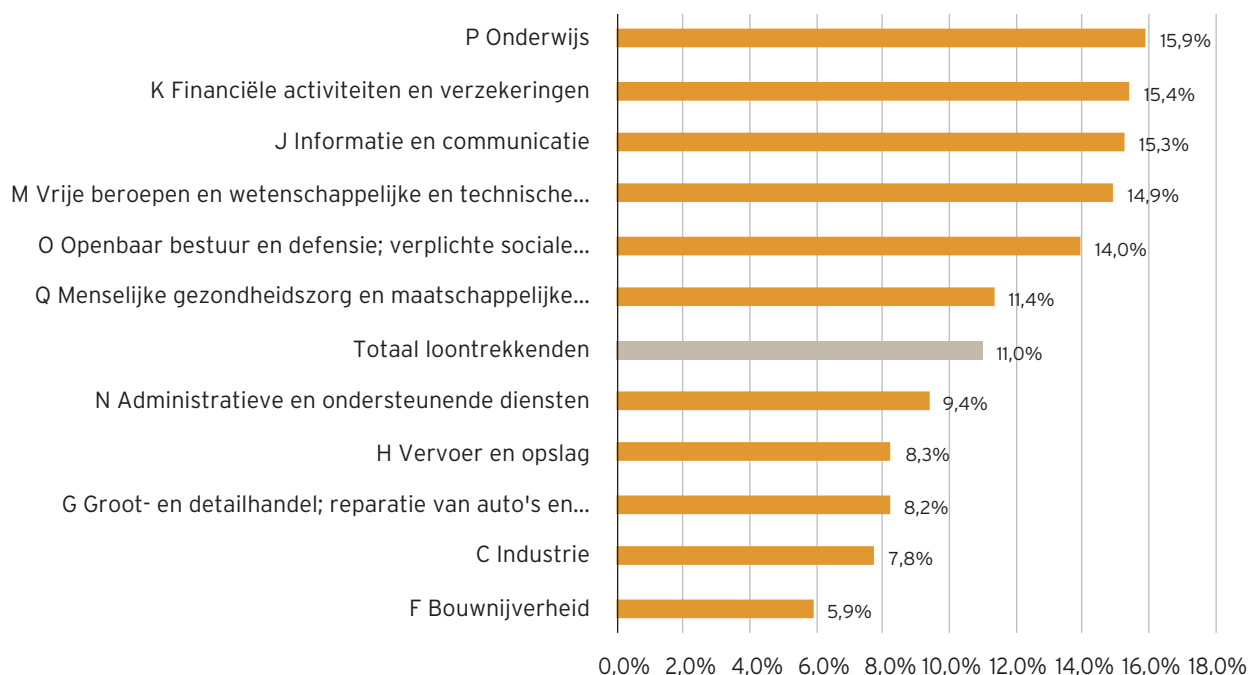
Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

Op basis van **TABEL 2** concluderen we dat zelfstandigen wat vaker dan loontrekkenden deelnemen aan opleiding en vorming. In 2021 bedroeg de opleidingsparticipatie respectievelijk 12,6% en 11,0%. Ten opzichte van een jaar eerder is de participatiegraad voor zowel de loontrekkenden (+3,4 ppt) als de zelfstandigen (+3,6 ppt) toegenomen. De toename bij de werkenden (+3,4 ppt) is iets sterker dan die van de totale Vlaamse bevolking (+3,1 ppt). Bij de vorige rapportering op basis van EAK 2020 luidde de conclusie nog dat de opleidingsparticipatie in Vlaanderen onafhankelijk van het statuut gedaald was (t.o.v. 2019).

Vlaamse loontrekkenden met een tijdelijke job nemen bijna dubbel zo vaak deel aan opleiding als loontrekkenden met een vast contract (20,3% ten opzichte van 10,4%). Tussen voltijds (11,3%) en deeltijds (10,0%) loontrekkenden is het verschil in opleidingsdeelname beperkt.

In **FIGUUR 2** onderzoeken we of er achter het algemene opleidingsdeelnamecijfer bij de loontrekkenden grote sectorale verschillen schuilgaan. Enkel sectoren met voldoende grote aantallen worden hier opgenomen. Vooral in de sectoren van Onderwijs (P), Financiële activiteiten en verzekeringen (K) en Informatie en communicatie (J) vinden we de sterkste opleidingsdeelnamecijfers terug. Deze drie sectoren noteren deelnamepercentages tussen 15 en 16 procent. Van de sectoren waarvoor we een betrouwbaar aantal observaties hebben, zijn de Bouwnijverheid (F) en Industrie (C) de sectoren met de laagste opleidingsdeelnamecijfers. In deze sectoren volgden respectievelijk 5,9% en 7,8% van de Vlaamse loontrekkenden tussen de 25 en 64 jaar een opleiding.

FIGUUR 2 \ Opleidingsparticipatie loontrekkenden (%) (25-64 jaar) naar activiteitensector (Nace-sectie) (Vlaams Gewest, 2021; referentieperiode: 4 weken)

Noot: In de monitoringsrapporten levenslang leren van het Steunpunt Werk in samenwerking met het Departement Werk en Sociale Economie (Van Langenhove et al., 2020; Penders et al., 2021) gebeurde deze analyse met andere indicatoren. Omwille van de nieuwe vragenlijst tonen we enkel de cijfers voor het recentste jaar 2021. Een aantal sectoren worden niet opgenomen wegens te kleine aantallen in 2021.

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

Ongelijke opleidingsdeelname

We zijn al eerder tot de vaststelling gekomen dat nog te weinig volwassenen in Vlaanderen participeren aan levenslang leren. In onze vorige studies toonden we bovendien aan dat er achter de globale opleidingsdeelname grote verschillen schuilgaan wanneer we inzoomen op persoons- en socio-economische kenmerken zoals geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, ILO-statuut en geboorteland (zie bijvoorbeeld Van Langenhove et al., 2020; Penders et al., 2021). In **TABEL 3** onderzoeken we hoe de verschillende kloven geëvolueerd zijn tussen de jaren 2019, 2020 en 2021. Zo gaan we de impact van COVID-19 op leren na. Voor een analyse op langere termijn hebben we ook de cijfers van 2005 toegevoegd, het eerste jaar waarvoor cijfers voor opleidingsdeelname gedurende twaalf maanden voor ons land beschikbaar zijn. Om de kloven in kaart te brengen, plaatsen we telkens de opleidingsparticipatie van verschillende groepen tegenover elkaar. Een waarde 1 duidt op een gelijke opleidingsdeelname van beide groepen. Bij een waarde verschillend van 1 is er een groep die meer of minder deelneemt aan opleiding dan de andere. Voor zowel de referentieperiode van vier weken als twaalf maanden berekenen we kloven. Op die manier wordt de impact van de gehanteerde referentieperiode verder geduid.

De opleidingsdeelname van mannen was in 2020 hoger dan die van vrouwen op basis van de twaalfmaandenindicator, waardoor er in die richting een genderkloof was (1,06). In 2021 komt de opleidingsdeelname bij beide seksen ongeveer op gelijke hoogte, waardoor er nog nauwelijks sprake is van een ongelijkheid (0,99). Terwijl de kloof in 2020 redelijk gelijkaardig was aan de situatie in 2005 (toen namen mannen 7% vaker deel aan opleiding dan vrouwen), stellen we in 2021 een verbetering vast van de kansen op de opleidingsmarkt. Beide geslachten nemen in 2021 wel minder vaak deel aan opleidingen dan precorona (2019).

TABEL 3 \ Aandeel van de bevolking (25-64 jaar) dat deelgenomen heeft aan opleiding naar persoonskenmerken en kloven (Vlaanderen, 2005-2021; referentieperiode: 4 weken versus 12 maanden)

	Referentieperiode: 4 weken					Referentieperiode: 12 maanden				
	2005	2019	2020	2021*	EVOLUTIE	2005	2019	2020	2021*	EVOLUTIE
	%	%	%	%	'19-'21*	%	%	%	%	'19-'21*
Totaal	9,1	8,6	7,7	10,8	25,7	21,8	23,0	21,1	20,8	-9,6
GESLACHT										
1. Man	8,9	8,0	7,3	10,5	30,7	22,6	22,7	21,6	20,8	-8,4
2. Vrouw	9,4	9,1	8,2	11,1	21,2	21,1	23,4	20,5	20,9	-10,7
<i>Genderkloof (1/2)</i>	<i>0,94</i>	<i>0,88</i>	<i>0,88</i>	<i>0,95</i>		<i>1,07</i>	<i>0,97</i>	<i>1,06</i>	<i>0,99</i>	
LEEFTIJD										
25-34 jaar	12,4	13,2	12,8	16,4	23,6	28,5	29,4	27,4	27,9	-5,2
35-44 jaar	10,0	10,3	8,6	12,7	23,1	25,3	27,1	23,9	23,7	-12,6
45-54 jaar	8,8	7,0	6,0	8,8	25,9	21,2	22,2	21,9	19,7	-11,5
55-64 jaar	4,8	4,5	4,1	6,1	35,5	10,6	14,5	12,1	13,1	-9,3
<i>Generatiekloof ((1+2+3)/4)</i>	<i>2,13</i>	<i>2,25</i>	<i>2,21</i>	<i>2,07</i>		<i>2,35</i>	<i>1,81</i>	<i>2,01</i>	<i>1,80</i>	
ONDERWIJSNIVEAU										
1. Kortgeschoold	3,7	3,2	2,7	4,5	42,0	8,6	9,8	8,4	8,2	-16,7
2. Middengeschoold	7,8	5,7	5,2	6,9	20,2	19,2	18,3	16,5	16,9	-8,0
3. Hooggeschoold	16,5	13,9	12,1	16,4	17,9	39,1	34,6	31,1	28,8	-16,8
<i>Onderwijskloof ((2+3)/1)</i>	<i>3,16</i>	<i>3,11</i>	<i>3,26</i>	<i>2,68</i>		<i>3,29</i>	<i>2,68</i>	<i>2,84</i>	<i>2,84</i>	
STATUUT (ILO)^a										
1. Beroepsbevolking	10,3	9,0	8,0	11,5	28,2	26,0	26,0	24,1	23,4	-10,1
1.1 Werkenden	10,1	8,9	7,8	11,2	26,5	26,2	26,1	24,1	23,3	-10,8
1.2 Werklozen	14,1	12,9	13,4	20,5	58,8	22,2	22,3	24,1	25,8	16,1
2. Niet-beroepsactieven	5,6	7,0	6,9	7,7	10,8	8,9	11,1	8,9	10,0	-9,4
<i>Arbeidsmarkt-participatiekloof (1/2)</i>	<i>1,82</i>	<i>1,29</i>	<i>1,16</i>	<i>1,49</i>		<i>2,91</i>	<i>2,35</i>	<i>2,71</i>	<i>2,33</i>	
<i>Kloof werkend-werkloos (1.1/1.2)</i>	<i>0,71</i>	<i>0,69</i>	<i>0,58</i>	<i>0,55</i>		<i>1,18</i>	<i>1,17</i>	<i>1,00</i>	<i>0,90</i>	
GEBOORTELAND^b										
1. België	9,0	8,6	7,7	10,9	26,5	22,0	23,9	21,9	21,6	-9,8
2. EU	8,6	8,4	7,5	10,5	25,0	20,0	20,6	15,8	19,4	-6,0
3. Niet- EU	13,0	8,5	7,9	10,4	22,1	19,9	17,2	17,3	16,3	-5,3
<i>Geboortekloof België versus EU en niet-EU (1/(2+3))</i>	<i>0,81</i>	<i>1,02</i>	<i>0,99</i>	<i>1,04</i>		<i>1,10</i>	<i>1,29</i>	<i>1,31</i>	<i>1,24</i>	
<i>Geboortekloof EU versus niet-EU ((1+2)/3)</i>	<i>0,69</i>	<i>1,01</i>	<i>0,97</i>	<i>1,05</i>		<i>1,10</i>	<i>1,38</i>	<i>1,24</i>	<i>1,31</i>	

Noot: * In 2021 (en 2017) werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De evolutie moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

a. Bij opleidingsdeelname in de laatste twaalf maanden naar arbeidsmarktstatuut moet er rekening worden gehouden met de verschillende referentieperiodes. Statuut heeft betrekking op de referentieweek van de bevraging terwijl opleidingsdeelname naar het afgelopen jaar kijkt. Het statuut kan snel wijzigen doorheen de tijd. Bij deze cijfers gaat het dus over de opleidingsdeelname gedurende de twaalf maanden voorafgaand aan de referentieweek, met het statuut dat mensen op het einde van die twaalf maanden hebben.

b. In 2005 gaat het over EU-25 want Bulgarije, Roemenië en Kroatië zijn op dat moment nog geen lid van de EU. In 2019 rekenen we het Verenigd Koninkrijk (VK) nog tot de EU, maar in 2020 en 2021 gaat het over EU-27 exclusief het VK (omwille van de Brexit). Bij de vergelijking overheen de tijd moet bijgevolg rekening gehouden worden met de wijzigende samenstelling van de EU en niet-EU.

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

Voor de vierwekenindicator stellen we in 2019 en 2020, en in mindere mate in 2005, een kloof in de omgekeerde richting vast: vrouwen kennen een hogere opleidingsdeelname dan mannen. De opleidingsintensiteit was dus steeds wat sterker bij vrouwen. Ook in 2021 blijft die conclusie overeind, maar is de kloof (0,95) wat minder uitgesproken geworden in vergelijking met eerdere jaren, doordat de opleidingsdeelname sterker is gestegen bij mannen dan bij vrouwen.

Voor de generatiekloof delen we het aandeel van 25- tot 54-jarigen dat opleiding volgde door het aandeel hiervan bij 55-plussers. De jongere generatie (25 tot 54 jaar) laat een opleidingsdeelname optekenen die ongeveer twee keer zo hoog is als die van de 55-plussers: de kloof bedraagt 2,07 voor de referentieperiode van vier weken en 1,80 voor de referentieperiode van twaalf maanden. Ook in 2021 blijven 55-plussers op het vlak van opleidingsdeelname dus achterophinken ten opzichte van de min-vijfenvijftigers. Ondanks de relatief grote generatiekloof, stellen we voor beide referentieperiodes een daling van de ongelijkheid vast ten opzichte van de voorgaande jaren. Enkel in vergelijking met 2019 is de kloof bij de twaalfmaandenindicator zo goed als gelijk (1,81 versus 1,80). Het feit dat de kloof verkleint op een jaar tijd, heeft hoofdzakelijk te maken met de toegenomen participatiegraad van 55-plussers: voor beide referentieperiodes kennen de 55-plussers de sterkste groei op jaarbasis. Voor deelname het afgelopen jaar bijvoorbeeld stijgt de participatiegraad van 55-plussers van 12,1% in 2020 naar 13,1% in 2021, wat neerkomt op een stijging van +8,5%. Bij de overige leeftijdscategorieën in **TABEL 3** blijft de jaargroei beperkt tot maximaal +1,7% (bij de 25- tot 34-jarigen) of wordt ze zelfs negatief (-0,7% bij de 35- tot 44 jarigen en -10,3% bij de 45- tot 54-jarigen). Ook bij de vierwekenindicator is de toename op jaarbasis bij de 55-plussers het sterkst (+47,6%), weliswaar op de voet gevolgd door de 35- tot 44-jarigen (+47,3%). Ook ten opzichte van 2005 zijn de 55-plussers de enige groep met een positieve evolutie (+24,0%) in geval van opleiding gedurende twaalf maanden. Daartegenover is de opleidingsintensiteit (vierwekenindicator) van de jongere bevolking wel sterker gestegen op zestien jaar tijd. Kortom, de jongere generaties nemen nog altijd veel vaker deel aan opleiding, wat onder meer te verklaren valt door een sterke nood aan vorming aan het begin van hun loopbaan en een hogere jobmobiliteit. Bovendien, hoe jonger de leeftijdsgroep hoe hoger de opleidingsdeelname. Toch zijn de 55-plussers aan een inhaalbeweging bezig.

Vervolgens nemen we de onderwijskloof onder de loep, die bekomen wordt door de opleidingsparticipatie van hogergeschoolden, dit zijn de midden- en hogergeschoolden, tegenover deze van de kortgeschoolden te plaatsen. Eerst analyseren we de deelname per opleidingsniveau. De opleidingsdeelname van kortgeschoolden blijft ook in 2021 nog erg laag, hoewel we voor de vierwekenindicator wat progressie zien tegenover de voorgaande jaren. Terwijl hun opleidingsdeelname daalde in het eerste jaar van de COVID-19-crisis, van 3,2% in 2019 naar 2,7% in 2020, noteren kortgeschoolden in 2021 een hogere opleidingsdeelname (4,5%) dan precorona en dan in 2005 (3,7%). Gedurende de twaalf maanden voorafgaand aan de referentieweek noteren we echter het laagste niveau van de vier meetpunten. Sinds 2005 kent de twaalfmaandenindicator bij kortgeschoolden alleszins een erg wisselend verloop. Middengedochten nemen iets vaker dan kortgeschoolden deel aan opleidingen gedurende vier weken (6,9% in 2021). Het verschil in opleidingsniveau tussen kort- en middengedochten is wel veel meer uitgesproken bij opleidingsdeelname tijdens het afgelopen jaar: terwijl 16,9% van de middengedochte Vlamingen tussen 25 en 64 jaar deelneemt aan opleiding, is dit bij de kortgeschoolden slechts 8,2%. De hoogste participatiegraden vinden we bij de hogergeschoolden. Opmerkelijk is hier dat we bij opleidingsdeelname op vier weken (16,4%) een toename vaststellen, zowel ten opzichte van 2019 (13,9%) als 2020 (12,1%), maar dat de twaalfmaandenindicator de neerwaartse trendlijn sinds 2005 doorzet. In 2005 nam nog 39,1% deel aan opleiding en vorming, terwijl dat percentage gezakt is naar 28,8% in 2021.

Dat de onderwijskloof de hoogste waarden in de tabel laat optekenen, namelijk 2,68 voor de referentieperiode van vier weken en 2,84 voor die van twaalf maanden, onderstreept hoe groot de afstand tussen beide groepen nog is. Hogergeschoolden nemen nog altijd bijna drie keer zo vaak als kortgeschoolden deel aan opleiding, waardoor ook in 2021 sprake is van een duidelijk Mattheuseffect.

Hooggeschoolden versterken hun positie op de arbeidsmarkt door zich bij te scholen, terwijl kortgeschoolden, die doorgaans al een kwetsbaarder profiel hebben, achterblijven omdat hun opleidingsparticipatie veel lager ligt. Toch is er ook positief nieuws: terwijl de onderwijskloof voor beide referentieperiodes verder uitdiepte tussen 2019 en 2020, stellen we voor 2021 een daling vast op basis van de vierwekenindicator (van 3,26 naar 2,68) en een status quo op basis van de twaalfmaandenindicator (2,84). Ook in vergelijking met het beginpunt zijn beide kloven kleiner geworden. Het blijvende Mattheuseffect benadrukt het belang van meer inspanningen ten opzichte van de kortgeschoolde bevolking. Zij hebben het meest bij opleiding te winnen, onder andere omdat jobs voor kortgeschoolden doorgaans kwetsbaarder zijn voor economische en maatschappelijke schokken, denk bijvoorbeeld aan het risico op automatisering. Echter, hoewel de hooggeschoolden de hoogste opleidingsdeelnamecijfers noteren in **TABEL 3**, blijven ook deze percentages nog ver verwijderd van de EU-doelstellingen voor 2025 of 2030. Het is dus niet enkel zaak om de kortgeschoolden mee in het opleidingsbad te trekken, maar ook om de hooggeschoolden gemotiveerd te houden voor een leven lang leren.

Bij arbeidsmarktstatuut berekenen we twee kloven. De arbeidsmarktparticipatiekloof bekomen we door het aandeel opleidingsparticipatie van de werkenden en werklozen, oftewel de beroepsbevolking, te delen door dat van de niet-beroepsactieven. Zowel de werkenden, werklozen als niet-beroepsactieven nemen in 2021 vaker deel aan opleiding gedurende de referentiemaand dan een jaar eerder. De negatieve impact tijdens het eerste jaar van de coronapandemie is bovendien goedge maakt, aangezien de percentages in 2021 hoger liggen dan in 2019. De sterkste stijging, van 13,4% in 2020 naar 20,5% in 2021, vinden we terug bij de werklozen. Zij kenden reeds in 2005 (14,1%) de hoogste opleidingsdeelname en hebben sindsdien het opleidingspercentage sterk zien toenemen. Met het oog op een nieuwe job kan het voor werklozen zinvol zijn om een cursus of andere leeractiviteit te volgen, om de eigen kennis bij te schaven of nieuwe vaardigheden aan te leren. Samen met de werkenden nemen zij 49% meer deel aan opleiding en vorming dan niet-beroepsactieven. In 2020 bedroeg dit percentage nog 16%. Hoewel de opleidingsdeelname van niet-beroepsactieven op een jaar tijd ook is toegenomen (van 6,9% tot 7,7%), blijven de niet-beroepsactieven duidelijk minder goed geïntegreerd op de opleidingsmarkt in vergelijking met de beroepsbevolking. Bovendien, terwijl er in 2020 nog sprake was van een verdere verbetering (de kloof daalde namelijk sinds 2018), evenaart deze kloof in 2021 bijna het niveau van de periode 2006-2009 (toen rond de 1,50). In 2005 waren de opleidingskansen echter nog ongelijker verdeeld: beroepsactieven volgden toen bijna twee keer (1,82) zo vaak opleidingen als niet-beroepsactieven. Werkgedreven motivaties zijn vermoedelijk minder van belang bij niet-beroepsactieven dan bij werkenden en werklozen. De sterke positie van de werklozen wat betreft opleidingsdeelname komt ook terug in de tweede kloof, namelijk die tussen de werkenden en werklozen. Deze ging van 0,69 in 2019 naar 0,58 in 2020 en 0,55 in 2021, te verklaren door de sterkere stijging van de opleidingsdeelname bij werklozen dan bij werkenden. Tussen 2005 en 2017 schommelde deze kloof nog rond de 0,8. Sindsdien is het verschil tussen werkenden en werklozen uitgediept.

Bij de analyse van opleidingsdeelname gedurende het jaar voorafgaand aan de referentieweek moet er rekening gehouden worden met de verschillende referentieperiodes voor statuut en opleidingsdeelname. Omdat statuut snel kan wijzigen, is het niet helemaal zeker of de persoon in kwestie de hele referentieperiode van de indicator ook effectief dat statuut had en behield. Het gaat hier dus over het statuut dat men had op het einde van die twaalf maanden (zie ook noot onder **TABEL 3**). De erg grote kloof van 2,33 in 2021 is te verklaren door de zeer lage opleidingsdeelname van niet-beroepsactieven: terwijl 23,4% van de beroepsbevolking een opleiding volgde, gaat dat bij niet-beroepsactieven om slechts 10%. Samen met de kortgeschoolden noteren zij voor de twaalfmaandenindicator de laagste opleidingsdeelname. Voor de niet-beroepsactieven is dit een verbetering ten opzichte van 2020 (8,9%), maar het precovidniveau wordt nog niet bereikt (11,1%). Echter, ook de werkenden zitten in 2021 nog onder dat niveau (23,3% versus 26,1%). Wel positief is dat de kloof gedaald is ten opzichte van de vorige jaren in **TABEL 3**. De opleidingskansen voor werkenden en werklozen (tweede kloof) waren in 2020 nog gelijk, een jaar later is deze kloof iets meer uitgediept in het voordeel van de werklozen.

Voor beide referentieperiodes kunnen we concluderen dat de werklozen hun positie op de opleidingsmarkt alleen nog maar verstevigd hebben in 2021.

Tot slot splitsen we opleidingsdeelname op naar geboorteland, met een onderverdeling van personen geboren in België, geboren in de EU en buiten de EU. Daarbij moet rekening gehouden worden met de wijzigende samenstelling van de EU en niet-EU doorheen de tijd (zie noot onder **TABEL 3**). Op maandbasis participeren de drie groepen ongeveer evenveel aan opleiding in 2021 (en meer dan in 2019 en 2020). De twee kloven, namelijk die tussen enerzijds personen geboren in België en personen geboren buiten België en anderzijds tussen EU- en niet-EU-burgers, bedragen in 2021 respectievelijk 1,04 en 1,05 (in 2020 respectievelijk 0,99 en 0,97). In 2005 was er sprake van meer ongelijkheid in opleidingskansen (kloven van respectievelijk 0,81 en 0,69) en dit omwille van de hogere opleidingsdeelname van niet-EU-burgers in en rond het jaar 2005. Op jaarbasis verloopt de deelname minder gelijk: de participatiegraad van personen geboren in België ligt in 2021 24% hoger dan bij personen die niet in België zijn geboren. Een jaar eerder was dit wel nog 31%. Deze krimp is toe te schrijven aan een daling van de participatiegraad van in België geboren personen en een toename in opleidingsdeelname bij voornamelijk EU-burgers. De kloof tussen EU-burgers en niet-EU-burgers is dan weer toegenomen, van 1,24 naar 1,31, omdat de daling bij niet-EU-burgers sterker was dan de daling bij de EU-burgers (inclusief België). In vergelijking met 2005 is de deelnamegraad gedurende twaalf maanden van de drie categorieën gedaald. Toen lagen de percentages nog dicht bij elkaar, waardoor de kloven eerder beperkt bleven. We concluderen dat ook migratieachtergrond nog steeds een belangrijke factor is. Er dient blijvende aandacht te zijn voor personen met een migratieachtergrond in Vlaanderen, aangezien zij volgens OESO (2019) meer kans hebben op een zeer laag geletterdheidsniveau dan personen geboren in België.

Conclusie

Levenslang leren staat al langer centraal op de beleidsagenda, met ambitieuze doelstellingen maar ook en breed scala aan incentieven en maatregelen om de leercultuur in Vlaanderen te bevorderen. Echter, nog te weinig volwassenen in Vlaanderen participeren aan levenslang leren, terwijl het belang van levenslang leren juist nog toeneemt in het licht van recente maatschappelijke ontwikkelingen - denk aan vergrijzing, robotisering en digitalisering, vergroening en klimaattransitie - maar ook van economische schokken zoals de COVID-19-pandemie. Eerder werden de vooropgestelde Europese doelen tegen 2020 niet gehaald en ook in 2021 kwam de opleidingsparticipatie gedurende twaalf maanden (20,8%) nog niet in de buurt van het 47%-streefcijfer dat de Europese Commissie voor de twaalfmaandenindicator vooropstelt tegen 2025, of van de ambitie van een opleidingsdeelname van 60% tegen 2030.⁵ Deze twaalfmaandenindicator is bovendien voor het tweede jaar op rij gedaald. Tijdens de eerste twee jaren van de gezondheids crisis volgden minder mensen opleidingen. De indicator die opleidingsdeelname in de afgelopen vier weken meet, is ten opzichte van een jaar eerder dan weer relatief sterk gestegen, van 7,7% in 2020 naar 10,8% in 2021. Een belangrijke noot hierbij is de breuk in de resultaten in 2021 omwille van de herziening van de EAK-vragenlijst. Het valt niet uit te sluiten dat een deel van de stijging in 2021 een methodologisch effect is. Toekomstige monitoring zal uitwijzen of het om een reële stijging gaat. In Europees perspectief stellen we vast dat het Vlaamse Gewest opnieuw in de middenmoot en rond het Europese gemiddelde blijft hangen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sluit met een opleidingsdeelname van 14,6% aan bij het rijtje van beter presterende lidstaten, maar komt nog niet in de buurt van Zweden en Finland die percentages noteren van boven de dertig procent. Opvallend is wel dat na een algemene achteruitgang in opleidingsdeelname in Europa tijdens het eerste jaar van de COVID-19-pandemie, de meerderheid van de lidstaten in 2021 in de buurt van het niveau van voor de gezondheids crisis komt of deze zelfs overstijgt.

⁵ Zie eerdere opmerking over de mogelijke herziening van het doelstellingsniveau.

Wanneer de LFS-cijfers van 2022 beschikbaar zijn⁶, zullen we de Europese vergelijking niet langer uitsluitend voor de vierwekenindicator uitvoeren zoals we tot nu toe deden in monitoringsrapporten en artikels over levenslang leren op basis van de EAK. Omdat de twaalfmaandenindicator als een beter omvattende maatstaf wordt gezien en toekomstige doelstellingen hierop gebaseerd zijn, wordt deze vanaf 2022 tweejaarlijks gemeten op Europees niveau.

Behalve verschillen naar referentieperiode en tussen regio's en lidstaten, zijn er ook verschillen in opleidingsdeelname naargelang beroepsstatuut en andere jobkenmerken. Van de werkende bevolking in Vlaanderen volgen zelfstandigen vaker dan loontrekkenden een opleiding gedurende de referentiemaand (12,6% versus 11,0%). Voor beide groepen neemt de opleidingsdeelname toe. De loontrekkenden met een tijdelijke job nemen bijna dubbel zo vaak deel aan opleidingen als zij met een vaste job. Veel minder uitgesproken is het verschil tussen voltijds en deeltijds werkende loontrekkenden. Ook de sector waarin iemand tewerkgesteld is, speelt een rol. Loontrekkenden in de sectoren onderwijs, financiële activiteiten en verzekeringen, en informatie en communicatie nemen het vaakst deel aan opleidingen, met deelnamecijfers van boven de vijftien procent. De bouwnijverheid en de industrie springen dan weer in het oog als sectoren met de laagste opleidingsdeelname.

Van een sterke leercultuur is momenteel nog niet echt sprake in Vlaanderen. Na hun initiële opleiding zijn mensen doorgaans niet meer zo gemotiveerd of bereid om zich bij of om te scholen. Bij bepaalde groepen in de maatschappij stelt dit probleem zich harder dan bij andere, doorgaans groepen die juist (extra) gebaat zijn bij leren. Voornamelijk kwetsbaardere groepen in de maatschappij, denk daarbij aan kortgeschoolden, 55-plussers en niet-beroepsactieven, zijn veel minder aanwezig in opleidingsstatistieken. Ook in 2021 zijn er in Vlaanderen significante verschillen in deelname tussen sociaal-demografische groepen en blijft de aanwezigheid van duidelijke Mattheuseffecten bijgevolg een belangrijk aandachtspunt. Ondanks de ongelijkheden die er nog steeds zijn, is er wel het lichtpunt dat heel wat groepen vaker opleiding volgen dan voorheen. Zo gaan voor de vierwekenindicator alle besproken subgroepen in 2021 erop vooruit in vergelijking met een jaar eerder. De sterkste stijging vinden we terug bij de werklozen: met 20,5% deelname gedurende de referentiemaand (+7,1 ppt) laat deze groep het algemene deelnamecijfer (10,8%) ver achter zich. Ook in vergelijking met 2019, het precovidniveau, wordt er vaker deelgenomen aan opleiding. Voor de twaalfmaandenindicator daarentegen merken we bij een aantal categorieën een krimp, zowel ten opzichte van 2019 als 2020. Enkele uitzonderingen hierop (in vergelijking met 2020) zijn vrouwen, 25- tot 34-jarigen, 55-plussers, middengeschoolden, werklozen en personen geboren in de EU (exclusief België). Zij laten een hogere opleidingsdeelname optekenen in 2021. Het gevolg is dat enkele kloven minder uitgesproken zijn dan voordien. Toch blijft het een aandachtspunt om zowel de meer kwetsbare groepen toe te leiden naar leren als de sterkere profielen te blijven motiveren. Zo komen de relatief hoge participatiegraden van bijvoorbeeld werklozen en hooggeschoolden nog steeds niet in de buurt van de vooropgestelde Europese targets. Bovendien was de algemene evolutie de afgelopen jaren eerder traag en ongelijkmatig.

Een gebrek aan leerbereidheid en motivatie is een van de verklaringen voor de matige opleidingsdeelname. Ons eerste monitoringsrapport samen met de collega's van het Departement WSE (Van Langenhove et al., 2020) toonde op basis van de AES aan dat een relatief grote groep volwassenen niet wenst te leren en ook geen leernood ervaart, met een lagere leerbereidheid bij kortgeschoolden, 55-plussers en niet-beroepsactieven. Deze lage leermotivatie is dan vooral toe te wijzen aan onvoldoende inzicht in waarom leren relevant kan zijn om mee te draaien in de samenleving als geheel, en de wereld van werk in het bijzonder (Van Langenhove & Vansteenkiste, 2020). Het is aan alle actoren om die noodzaak tot leren breder uit te dragen en te laten doorsijpelen tot elk individu. Het Vlaams Partnerschap Levenslang Leren kan hier een belangrijke rol in vertolken.

⁶ De eerste publicatie van deze gegevens staat gepland voor mei 2023, aldus Eurostat.

Naast de onduidelijke leernood bij heel wat volwassen Vlamingen, speelt ook het bestaan van allerlei drempels. De OESO ontwikkelde recent een bevolkingssegmentatie voor levenslang leren (2022).⁷ Met behulp van latente klassenanalyse resulteerde deze oefening in de identificatie van negen verschillende leerprofielen. Elke groep deelt een reeks motivaties om te leren en belemmeringen voor deelname. Verder werd er ook nagegaan welke kenmerken het meest geassocieerd zijn met elk van de negen profielen, zoals sociaal-demografische kenmerken, arbeidsmarktstatus en vereiste competenties. Deze benadering combineert een diversiteit aan factoren en kenmerken die opleidingsdeelname beïnvloeden en gaat zo verder dan de behoeftes van één specifieke groep die minder vaak deelneemt aan leeractiviteiten. Het onderzoek toont alvast aan dat het belangrijk is om rekening te houden met de grote heterogeniteit in motivatieprofielen. Er kunnen zeer uiteenlopende redenen spelen om al dan niet deel te nemen aan leeractiviteiten. Belemmeringen en drempels kunnen de motivatie bovendien direct beïnvloeden. Verder is het belangrijk dat ook werkgevers hun rol blijven spelen in het stimuleren van opleidingsdeelname. Dan gaat het om opleidingsdeelname te stimuleren voor iedereen en niet enkel bij de *usual suspects*, zoals bij de *high potentials* onder de hogeschoolden (bijvoorbeeld omdat ze hier grotere productiviteitstoenames door scholing verwachten dan bij kortgeschoolden) of bij hun jongere medewerkers (bijvoorbeeld omdat hun loopbaanperspectief nog langer is).

---

⁷ Zie ook het Over.Werk-artikel van Sara Vissers en Bart Staats (2022) in deze editie.

BIBLIOGRAFIE

- Europese Commissie. (2021). *The European Pillar of Social Rights Action Plan*. Geraadpleegd op 8 november 2022, van <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/downloads/KE0921008ENN.pdf>
- Eurostat. (z.d.). *Education and Training: Policy context*. Geraadpleegd op 26 oktober 2022, van <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/policy-context>
- OESO. (2019). *OECD Skills Strategy Flanders: Assessment and Recommendations* (OECD Skills Studies). OECD Publishing.
- OESO. (2022). *OECD Skills Strategy Implementation Guidance for Flanders, Belgium. The faces of learners in Flanders* (Rapport OESO Skills Studies). OECD Publishing.
- Partnerschap Levenslang Leren. (2021). *Actieplan levenslang leren. Koers zetten naar een lerend Vlaanderen* (Rapport). Departement Werk en Sociale Economie/Expertisecentrum Innovatieve leerwegen.
- Penders, I., Gaasendam, C.R., Sourbron, M., & Vansteenkiste, S. (2021). *Monitoringsrapport opleidingsdeelname en opleidingsinspanningen werkgevers in Vlaanderen* (Werk.Rapport 2021 nr.1). Departement Werk en Sociale Economie/Steunpunt Werk.
- Penders, I., Vansteenkiste, S., & Sourbron, M. (2021). Opleidingsdeelname en opleidingskloven in Vlaanderen tijdens het eerste jaar van de COVID-19-pandemie. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 31(2), 45-55.
- Publicatieblad van de Europese Unie. (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030)* (Official Journal of the European Union, 2021/C 66/01). Geraadpleegd op 8 november 2022, van <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/policy-context>
- Sourbron, M., & Vansteenkiste, S. (2020). Opleidingsdeelname en ongelijkheden op de opleidingsmarkt in Vlaanderen. Een analyse op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 21-29. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Van Langenhove, H., Penders, I., Sourbron, M., & Vansteenkiste, S. (2020). *Monitoringsrapport opleidingsdeelname en de opleidingsinspanningen van werkgevers in Vlaanderen* (Werk.Rapport 2020 nr.3). Departement Werk en Sociale Economie/Steunpunt Werk.
- Van Langenhove, H., & Vansteenkiste, S. (2020). Drempels en motivatie bij het volgen van opleiding in Vlaanderen. Een analyse op basis van de Adult Education Survey. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 30(1), 30-38. Steunpunt Werk / Uitgeverij Acco.
- Vissers, S., & Staats, B. (2022). Vlaamse leerprofielen voor een meer gericht en op maat gemaakt beleid voor levenslang leren. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 32(2), 135-143.